

Отже, після підписання Мюнхенської угоди Чехословаччина, задовольнивши територіальні домагання агресора, позбулася прикордонних укріплень, багатих покладів вугілля, частини легкої промисловості та деяких залізничних вузлів. Так само Гітлер дозволив Угорщині та Польщі увірвати й собі по шматку від чехословацького пирога. Він чудово розумів, що незабаром він прибере до рук і їх. Все, що сталося після укладення Мюнхенської угоди, показало ілюзорність надій європейських політиків, які вважали, що Гітлера можна "утихомирити". У Берліні тут же приступили до підготовки вирішення проблеми Чехословаччини загалом – заешити ліквідацію Чехословаччини.

Мюнхенська угода і подальша капітулянтська позиція уряду Чехословаччини привела до того, що країна: поперше, припинила своє існування як незалежна і суверенна держава, а її територія була розділена між Німеччиною і новими агресорами Польщею і Угорщиною; по-друге, виключила з лав потенційних супротивників "третього рейху" велику і добре озброєну чехословацьку армію: до їх рук потрапили – 1582 літаки, 2676 артилерійських знарядь, 469 танків, 43 000 кулеметів, 1 мільйон гвинтівків, гігантські запаси боєприпасів, різне військове спорядження і військово-промисловий комплекс Чехословаччини, який до кінця війни працював на Німеччину. Перебудована фашистами на військовий лад промисловість була досить ефективною: тільки заводи "Шкода" в Чехії в 1940 році випускали стільки ж озброєння, скільки вся англійська промисловість. Мюнхен вселив глибоку недовіру до західних союзників, бо, по суті, західні держави під прапором боротьби за мир пішли назустріч Гітлеру, погодившись на всі його вимоги [8, с. 431].

Таким чином, Мюнхенська угода привела в черговий раз до зміни розстановки сил у світі. Німеччина триумфально повернулася до Європи й потім – до забутої теми Балкан. По суті, Мюнхен – став прологом Другої світової війни. На нашу думку, Мюнхен вселив глибоку недовіру до західних союзників, бо, по суті, західні держави під прапором боротьби за мир пішли назустріч Гітлеру, погодившись на всі його вимоги.

Якщо аншлюс Австрії Гітлер провів під покривом референдуму, то окупацію Чехословаччини фактично санкціонували "миротворці" Чемберлен і Даладьє, забувши про ті гарантії, що були дані Чехословаччині раніше. Понад те, вони заохочували загарбницьку політику Гітлера й прагнули до "каналізації" німецької агресії

на схід, й поставили світ перед небезпекою розв'язання Світової війни.

Усі ці події у світі набули широкого резонансу. Політика, яку проводили нацисти пізнього літа і ранньої осені, привели до загрози Світової війни через Чехословаччину.

Коли міністр закордонних справ Чехословаччини Каміл Крофта, зломлений і обурений, повідомив 30 вересня 1938 року празьким послам трьох мюнхенських держав – Великої Британії, Франції та Італії, про згоду свого уряду з відторгненням частини території Чехословаччини на користь Угорщини і Німеччини, він застережливо доповнив: "Не знаю, чи матимуть користь від рішення, прийнятого в Мюнхені, ваші країни. Та ми, звичайно, не будемо останніми, після нас постраждають й інші" [5, с. 117]. Справді, постраждали багато хто, передовсім в Європі. Мюнхен означав абсолютний кінець порядку, який виник після Першої світової війни. Існуючий на той час світовий порядок мала замінити система, створена на основі договорів між країнами, які брали участь в Мюнхенській змові. Та ця система розпалася раніше, ніж була створена. Світ і Європа все одно не уникали війни, яка розпочалася 1 вересня 1939 року.

1. Борисов А.Ю. Мюнхенская трагедия: (Мюнх. конф. Англии, Франции, Германии и Италии 1938 г. По Чехословакии). – М.: Знания, 1988. – 63 с. 2. Волков В. К. Мюнхен – преддверие войны. – М.: Наука, 1988. – 308 с. 3. Гусев В. До і після Мюнхена 15 березня 1939 р. перестала існувати Чехословаччина. // Історичний журнал: наукове громадсько-політичне видання. К., – 2000, С. 120-126. 4. Кізченко А. Ф. Як була ліквідована так звана "друга" Чехословацька республіка. "Питання нової та новітньої історії", вип. 8. Вид-во Київського університету, 1969. – 112с. 5. Кретинин.С, Судетские немцы в 1918–1945 гг.: Народ без родины. – Воронеж, 2000. – 339 с. 6. Серапионова Е.П. Чешские земли, чехи и немецкий вопрос (1918 – 1945 годы) // Славяноведение – 2000. – №5 – с. 43–52. 7. Ушаков А. Гитлер. Неотвратимость судьбы. – М., 2007. – 558 с. 8. Фест И. Адольф Гитлер. Путь наверх. – Пермь, 1993. – т. 2. – 480 с. 9. Шульце Х. Краткая история Германии. – М., 2004. – 256 с. 10. Fritz Peter Habel: Eine politische Legende: die Massenvertreibung von Tschechen aus dem Sudetengebiet 1938/39. Langen Müller, 1996, S. 96. 11. Das Abkommen von München. 1938. Tschechoslowakische diplomatische Dokumente 1937-1939. – Praha, 1968. 12. Fuchs Gerhard. Gegen Hitler und Henlein. Der solidarische Kampf tschechischer und deutscher Antifaschisten von 1933 bis 1938. Berf, Ruten, Loening, – 1961, – 336 с. 13. Die Deutschen in der Tschechoslowake 1933-1947. Dokumentensammlung. – Praha, Nakl-vi CSAV, 1964. – 664 S. 14. Klaus Hildebrand: Das Dritte Reich. Oldenbourg Grundriss der Geschichte. München 1991, S. 36. 15. Jörg K. Hoensch: Geschichte der Tschechoslowakischen Republik. Kohlhammer, Stuttgart 1978, S. 168.

Надійшла до редколегії 17.02.10

I. Патриляк, канд. іст. наук, доц.

ПРОПАГАНДИСТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ОУН НА КИЇВЩИНІ У 1942 р. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ НІМЕЦЬКИХ СПЕЦСЛУЖБ)

Стаття присвячена дослідженню висвітлення пропагандистської діяльності українського націоналістичного підпілля в генеральному комісаріаті Київ у документах німецьких спецслужб в квітні-листопаді 1942 р.

In the article is investigated propagandist activity of the Ukrainian nationalistic underground in a general commissariat Kyiv in April-November, 1942 according to materials of the German special services.

Окупована нацистами територія України стала полем діяльності цілої низки підпільних, нелегальних рухів. Відтак, історія України періоду Другої світової війни це, значною мірою, історія підпільних рухів та організацій. Українське націоналістичне підпілля було друге за розгалуженістю і кадровою чисельністю після радянського підпілля, відтак вивчення всіх аспектів його діяльності є науково актуальним, адже без його всебічного дослідження годі класти адекватне уявлення про події, які відбувалися в окупованій гітлерівцями Україні.

Сьогодні в українській історіографії існує декілька праць присвячених дослідженню пропагандистської

діяльності ОУН. Йдеться, насамперед, про дослідження Є.Стахова [1, с. 85-91], М.Прокопа [2, с. 19-122], С.Костя [3, с. 224-252], Ю.Романишина [4, с. 222-229], О.Стасюк [5, с. 17-183], В.Малюги [6, с. 37-126], В.Мороза [7, с. 217-229] та інших дослідників. Проте досі ніхто з дослідників не звертав увагу на висвітлення пропагандистської діяльності націоналістичного підпілля в Києві у 1942 році аналітиками тодішніх німецьких спеціальних служб, які уважно відстежували ситуацію в окупованих землях.

Для підготовки пропонованого дослідження нами використовувалися звіти німецької поліції безпеки (СП) і

Служби безпеки (СД) за квітень – листопад 1942 р., які збереглися в Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України. Згідно з квітневими звітами поліції безпеки і СД на Київщині, гітлерівські спецслужби виявили розповсюджене у столиці України і столичному регіоні великоднє привітання під заголовком "Українські родини!" (датоване 5 квітня 1942 р.), яке розповсюджувалося від імені Крайового проводу ОУН(Б). У привітанні, між іншим вказувалося, що незважаючи на можливість відсвяткувати Паску без нагляду енкаведистів, комуністів і "зрадників українського народу", велика радість українців затьмарена відсутністю власної держави і "тугою за людським життям, яке підмінене голодним рабським існуванням". У привітанні наголошувалося, що багато українських родин через абсолютну бідність працює "не можуть сісти за великодній стіл". У листівці згадувався також Степан Бандера і його соратники, які "страждають у підвалах тюрем за нашу ідею – створення Великої самостійної соборної української держави" [8, арк. 91].

Наступного місяця, судячи з документів, пропагандистська активність націоналістичного підпілля у Києві та околицях зросла. Зокрема у "Звіті про становище в генеральній окрузі Київ за травень 1942 року" [8, арк. 173]. Вказувалося, що "Українська інтелігенція у всіх напрямках використовує слабкість німецьких позицій. Це спричинено тим, що первісно прихильні до німців українські кола все більше відходять від німців і зростає шовіністичний націоналізм, який прагне до самостійності" [8, арк. 175]. При цьому німецькі аналітики вказували, що "ОУН Бандери звертає головну увагу на саботаж відправки робочої сили до Німеччини з допомогою усної пропаганди ("Торгівля невільниками"). ОУН Мельника займається розширенням своєї нелегальної мережі. Націоналісти мають подальші успіхи завдяки посиленню автокефальної церкви Полікарпа, яка розгорнула активну діяльність і висвятила велику кількість єпископів та священників, які майже без винятку є політичними діячами – колишніми офіцерами армії Петлюри, без будь-якої попередньої духовної освіти.

Православна течія Пантелеймона втрачає позицію за позицією, незважаючи на те, що в селах вона має багато прихожан. (...) Розвиток автокефалії суттєво підтримується українськими емігрантами, головним чином галичанами, які мають документи громадян Німеччини і виконують обов'язки у найрізноманітніших відомствах..." [8, арк. 176-177].

У травні 1942 р. гітлерівців також непокоїло те, що українське націоналістичне підпілля інфільтрувало своїми людьми редакції легальної преси та інформаційні служби, здійснюючи з їхньою допомогою відповідну антинімецьку агітацію. Зокрема, у донесеннях поліції вказувалося, що один із керівників української преси, колишній емігрант і офіцер армії УНР Андрій, вказував своїм службовцям, що інформацію слід подавати "Вкрай обережно і стримано стосовно Німеччини, у зв'язку з тим, що абсолютно невідомо як завершиться війна. Відповідно, таким же має бути поведінка стосовно Англії. Боротьба на шпальтах газет має вестися проти Москви, а не проти більшовизму тощо. Ця тенденція проявляється скрізь де особливо діяльний крайній націоналізм" [8, арк. 179-180].

Аналітичний звіт гітлерівських спецслужб за червень 1942 р. не міг порадувати керівництво в Берліні. Співробітники СД і СД змушені були констатувати: "Успішна робота, скерована проти неприятельської пропаганди, досі ніде не помічена. (...) Таким чином, на сьогоднішня неприятельська пропаганда панує. Тут йдеться не

стільки про радянську, як більшою мірою про українську шовіністичну роботу" [9, арк. 223-224].

Характеризуючи українську націоналістичну пропаганду співробітники СД відзначали її особливу шкідливість для німецьких інтересів. "Ще шкідливішими, у порівнянні з радянськими листівками виявилися з жовтня минулого року (тобто, з 1941 р. – І.П.) прокламації Бандери, що сприймаються населенням як офіційна точка зору німецького уряду. На сьогодні найгіршою є та пропаганда, яка маскується начебто германофільськими почуттями, або наслідує форму та стиль німецьких постанов. На противагу більшовицькій і націоналістичній пропаганді, які проявляють себе тенденційними плітками і листівками, які можуть серйозно зашкодити престижу німецької держави і підірвати заходи, здійснювані німецьким урядом, німецька пропаганда практично нічим себе не виявила" [9, арк. 240]. Далі аналітики гітлерівських спецслужб про те, що німецька пропаганда викладається винятково через україномовні газети, якість яких жахлива не лише у зв'язку із тим, що ці газети черпають інформацію винятково з німецьких донесень з Варшави та Рівного, але й через те, що в Рівному, українські співробітники німецьких інформаційних агентств є агентурою ОУН і спеціально видозмінюють офіційні німецькі повідомлення [9, арк. 240]: "Цей факт можна пояснити лише тим, що українські співробітники німецького інформаційного бюро в Рівному належать до лав крайніх елементів ОУН. У майбутньому, слід за всяку ціну уникати такого становища, щоб люди, які будуть займатися пропагандою, використовували її, як засіб своїх партійних інтересів. Німецький пропагандистський апарат слід якнайшвидше очистити від українських націоналістичних елементів. Українські провінційні газети досі перебувають під керівництвом радикальних українських ультра націоналістичних елементів. Цей факт є тим більше сумним, що ці газети є чи не єдиним засобом пропаганди в провінції" [9, арк. 243].

У донесеннях СД з окупованих територій за весну-літо 1942 р. особлива увага приділялася "Українському рухові опору", зокрема його пропагандистській діяльності на Київщині: "В результаті проведеного розслідування було встановлено, що нелегальний рух Бандери – ОУН, намагався крайнє радикальними засобами встановити вплив над активними колами молоді й зробити неможливим будь-який німецький вплив на неї. При цьому були використані всі засоби пропаганди, щоб налаштувати українців проти німців. Про ворожі настрої свідчать всі, захоплені до цього часу листівки і таємні інструкції Організації. Так, у листівці "Останні вісті" говориться, наприклад, наступне: "Німці з одного боку підтримують прагнення до державності, користуючись для цього прихильниками Мельника, з іншого – вони намагаються ліквідувати всі елементи, що мріють про самостійність. Антинімецькі настрої зростають, особливо серед інтелігенції. Всі ненавидять німців і перестають їх боятися". (...) У наказі про вишкільно-виховну роботу говориться наступне: "Ніхто не має права їхати в Німеччину. Ніхто не має права відвідувати курси, які організують німці, оскільки є небезпека бути схопленим і вивезеним до Німеччини. Ніхто не сміє вступати на військову службу. Ми не бажаємо боротися в чужій армії за чужі цілі. Ми вступимо лише до української армії, яка буде боротися за самостійну українську державу. Залишайтеся усі на своїх місцях, на своїх постах всі служіть Україні!" (...)

Мельниківська група, зовні виглядає поміркованим націоналістичним рухом, проте за метою і розвитком пропаганди вона може прирівнюватися до бандерівського

руху. З огляду на її прагнення здаватися полярною, вона по суті є ще не безпечнішою, ніж бандерівський рух, який від самого початку відкрито виступив проти Німеччини. Однак і рух Мельника в останній час почав відкрити пропаганду проти Німеччини. Так, у одній листівці мельниківського руху, яка була розповсюджена в Києві між іншим писалося: "Хай живе самостійна українська держава! Хай живе Організація Українських Націоналістів! Хай живе провідник Андрій Мельник! Шевченко знав, що перемагає лише сміливі і горді люди, в жилах яких тече гаряча кров. Тому він ганьбить тих, хто вклоняється окупантам. Сьогодні ми всі сходимось до священної могили на березі Дніпра. Там ми хочемо присягнути безсмертному духові, що не заспокоїться, доки не виконаємо його заповітів, доки Україна не стане самостійною державою!" [10, арк. 31-34].

Цікаво констатувати, що аналітики із СД та СП вважали одним із найголовніших рупорів націоналістичної пропаганди в Києві і на Київщині автокефальну церкву, яку розглядали скоріше, як політичне, а не як релігійне явище: "Український національний рух, штучно викликаний західноукраїнськими емігрантами, створив в особі автокефальної церкви *дівий інститут пропаганди*. (...) Для керівництва цією церквою залучалися відомі діячі петлюрівського руху, які тепер, замаскувавшись єпископським саном, гучно вимагають визнання своєї церкви як єдиної української православної церкви. Священники дійсно православної церкви, прозваної націоналістами "московською церквою", тероризуються і змушуються до підпорядкування автокефальній церкві за посередництва місцевого самоуправління, яке пронизане крайніми українськими націоналістами.

У Києві, в центрі автокефального руху, як і в Луцьку, резиденції глави – архієпископа Полікарпа, до цього часу були рукопокладені в єпископи 20 надійних націоналістів. (...) Також серед інших священників цієї течії, лишень частина має священницьку підготовку – інша частина складається із загально відомих українських шовіністів. Під маскою єпископів і священників ці активісти роз'їжджають по містах і селах України, де вони за підтримки українських обласних управлінь, заставляють священників православної церкви або примкнути до них, або залишити свої посади. А там, де це не вдається застосовують усі засоби терору і наклепів. Найулюбленіший засіб терору – це підозра такого священника у тому, що він є "агентом НКВС". Тут слід зазначити, що такі підозри можуть бути застосовані скоріш за все щодо іншої сторони, бо структура петлюрівського руху має велику схожість із більшовизмом. На це вказують також засоби боротьби, завдяки яким прихильники петлюрівського руху всіх відтінків намагаються добитися свого. (...) Замість того щоб бути використаною німецьким управлінням як засіб для керівництва масами, православна церква тепер, та ще й при підтримці німецьких установ, слугує знаряддям для шовіністичної петлюрівської еміграції в їхній, скерованій проти німців, політиці. Ця небезпека тим більш велика, що шовіністичні активісти у священницьких ризах, вгніздилися у сільській місцевості, щоб цим самим мати вирішальний вплив на сільське населення" [9, арк. 250-252].

Серйозне занепокоєння у окупантів викликав сильний вплив націоналістичного руху і його пропаганди на середовище київської інтелігенції: "Якщо можна вести мову про певну течію серед інтелігенції Києва, то тут переважаючим є український націоналізм. Тут можна помітити два напрямки: прихильники гетьмана Скоропадського і прихильники ОУН. Перший напрям більш поміркований і більш розповсюджений серед старшого покоління. (...) Націоналісти налаштовані більш ради-

кально і мають своїх прихильників, головним чином, серед більш молодого покоління і серед колишніх борців національного руху в Україні у 1917-1920 рр.

Після зайняття Києва німецькими військами вони згрупувалися навколо т.зв. Національної ради й утворили міцно збиту націоналістичну групу. До них належать Величківський, Чудінов, батько і син Марковські, Гаєвський (на сьогоднішній час єпископ автокефальної церкви), Ярослав Корсунський, Грушевська, дружина професора історії Грушевського, художник Кінчевський та багато інших. Незважаючи на те, що Національна рада була розпущена, ця група ще й сьогодні має прямий або непрямий політичний вплив у суспільстві. Вона виступає під анонімним, але для втаємничених багато значущим іменем "Українська громадськість", впливає на вибори і призначення відповідальних осіб у багатьох закладах. Під помітним впливом цієї групи перебуває, наприклад, педагогічний інститут, яким керує Савитнович. Вплив цієї групи також відчутний у "Гуртожитку для науковців", в якому, між іншим нібито для заміни Академії наук, засновано спілку дослідження мови і літератури, яка налічує декілька десятків членів, що готують реферати із наукових і публіцистичних тем, виступаючи з ними на своїх зборах. Факт заснування спілки вчених у гуртожитку вказує на те, що *українські націоналісти шукають зручних організаційних форм для об'єднання*. (...) Тяжко сьогодні визначити наскільки цей рух є небезпечним або безпечним, проте зрозуміло, що за даних умов його прихильники розвивають найбільшу активність, а також *мають найкращі шанси на успіх*" [9, арк. 262-263].

Потужний ідейно-пропагандистський вплив націоналістичного підпілля на інтелігенцію Києва та Київщини, подальше використання для самостійницької агітації автокефальної церкви, констатували співробітники поліції та СД у вересні 1942 р.: "Широкі кола української інтелігенції та напівінтелігенції в Києві та інших містах, як правило під впливом західноукраїнських підбурювачів, використовують всі труднощі та помилки, яких неможливо уникнути, щоб розповсюдити чутки, які *повністю отруюють можливість українсько-німецької співпраці*. Ці кола (...) також можуть використовувати широкую підтримку духовенства автокефальної церкви (...) відтак не дивно, що вся країна повна чуток про негативний для Німеччини результат війни. В центрі уваги стоїть битва за Сталінград, у якій німці несуть не тільки великі втрати, але вже потерпіли поразку. Англіїці, нібито взяли у свої руки командування радянськими військами. Особливо провокативними є плітки про те, що німці збираються знищити все населення у віці від 55 років, усіх інвалідів і хворих. Очевидно, що такі плітки, вдало розповсюджені, підраивають будь-яку довіру українських мас до німецького правління" [9, арк. 353-357].

Ведучи мову про друковану німецьку пропаганду в генеральному комісаріаті Київ у жовтні 1942 р. аналітики німецьких спецслужб відзначали: "Якщо порівняти сучасне становище із газетами, з тим, яке мало місце 3 місяці назад, то можна відзначити деяке покращення в напрямку змістовної частини газет в Україні. Цьому сприяло розпорядження райхскомісара України, згідно з яким 75% матеріалу, друкованого в газетах, береться із повідомлень НІБ (Німецького інформаційного бюро), східної служби друку та газети "Дойче Українцайтунг" ("Німецької української газети"). Однак, слід відзначити, що українська друкована продукція суттєво відрізняється від аналогічної продукції в інших комісаріатах своїм політичним напрямком і поведінкою. Тоді, як газети генерального комісаріату Київ, особливо ті, які виходять у самому місті Києві – "Нове українське слово" та "Последние новости" – втиснуті у визначені для них інфор-

маційні рамки й таким чином мають розглядатися винятково як інформаційні листки, газети в Рівному або Кам'янець-Подільську розгорнули шалену українську національну пропаганду, яка має в Києві надзвичайно негативний вплив. Пронімецькі українські кола в Києві вказують, що всі українські радикально-націоналістичні кола бачать у газеті "Волинь" (Рівне) свій бойовий листок. Ця газета бачить свою мету не в боротьбі з більшовизмом і вихованні в народі лояльності та старанності в праці, а в національно-українському освідженні мас, у впливі на широкі маси в національному дусі, і в роздуванні національної ненависті до росіян, яких вона з презирством називає "московитами", до російської культури, літератури і мови, не беручи до уваги національно-політичні умови" [9, арк. 397–400].

Наступна доповідна за листопад 1942 р. (датована 1 грудня 1942 р.) містить таку цікаву інформацію: "Несприятливим у психологічному плані було розпорядження райхскомісара України про закриття всіх шкіл, окрім народних 4-х класних, включно з ремісничими школами. Інтелігенція розглядає ці заходи, як свідому політику, спрямовану на те щоб знизити культурний рівень українців. При цьому необхідно підкреслити, що, як показує досвід, цей і подібні накази, якщо не дослівно, то загальним змістом стають відомі українським колам (це означає, що націоналістична розвідка працювала відмінно – І.П.). Тому не дивно, що українські кола щораз більше переконуються в тому, що німецьке цивільне правління дійсно проводить культурну політику спрямовану на знищення української культури. Це переконання призведе до того, що все більші кола будуть переходити до радикального табору і радикального руху, який спочатку був винятково експортованим явищем, принесеним сюди західними українцями та емігрантами, які проникли на ці землі разом з німецькою армією, а тепер поступово захопить українське населення і стане впливовим. Уже сьогодні можна стверджувати, що в широкіх масах населення зростає готовність розглядати акти диверсій і терору, як належний спосіб дії і схвалювати їх. Буде зростати кількість осіб готових до терористичної діяльності" [9, арк. 657].

Неабияку стурбованість у гітлерівців у листопаді 1942 р. спричиняла діяльність товариства "Просвіта", яке вони, не безпідставно, розглядали як офіційне прикриття діяльності ОУН на Київщині та в інших регіонах Центральної і Східної України [9, арк. 663–666].

Підсумовуючи викладений вище матеріал, слід констатувати, що, в очах співробітників гітлерівських спецслужб, пропаганда українського націоналістичного підпілля в генеральному комісаріаті Київ виглядала більш шкідливою для німецьких інтересів, ніж пропаганда комуністичного підпілля. Нацисти, які розглядали своє панування в Україні в довготерміновій перспективі, усвідомлювали, що у випадку перемоги на фронті, комуністична пропаганда і радянське підпілля будуть швидко нейтралізовані, натомість націоналістичне підпілля гітлерівці розглядали як найбільшого противника німецькому пануванню в Україні (після евентуального позитивного для Німеччини завершення війни). Особливо непокоїли нацистів великий вплив націоналістичної агітації на молодь та інтелігенції, використання для агітації церкви і "Просвіти".

1. Стахів Є. ОУН у боротьбі з німецькими нацистами на території Наддніпрянщини (Програмові зміни в ОУН) // Сучасність. – Мюнхен, 1986. – № 5. – С. 85–91. 2. Прокоп М. Організований український визвольний рух під час німецької окупації України 1941–1944 рр. // Прокоп М. Напередодні незалежної України. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто – Львів, 1993. – С. 19–122. 3. Кость С. Преса УПА і українського збройного підпілля // Кость С., Тимчишин О., Федірко К. нариси з історії української військової преси. – Львів, 1998. – С. 224–252. 4. Романишин Ю. Пропагандивна діяльність ОУН-УПА 40-50-х рр. ХХ століття як факт історії боротьби за незалежність України // Збірник праць науково-дослідного центру періодики. – Львів, 2001. – Вип. 9. – С. 222–229. 5. Стасюк О. Видавничо-пропагандивна діяльність ОУН (1941–1953 рр.) – Львів, 2006. – 383 с. 6. Малюга В.М. Антинімецька інформаційно-пропагандистська діяльність ОУН і УПА серед населення окупованої України (1941–1944 рр.). – Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. – Спеціальність 20.02.22 – військова історія. – К., 2006. – 215 с. 7. Мороз В. Підпілля преси ОУН і УПА на території Львівської області // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. – Львів, 2001. – Вип. 9. – С. 217–229. 8. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВОВУ України). – Ф. 3676. – Оп. 4. – Спр. 475. 9. ЦДАВОВУ України. – Ф. 3676. – Оп. 4. – Спр. 474. 10. ЦДАВОВУ України. – Ф. 3676. – Оп. 4. – Спр. 460.

Надійшла до редколегії 17.02.10

Ю. Полюхович, здобувач

УПАКАЛЬ К'ІНІЧ – ПРАВИТЕЛЬ ПАЛЕНКЕ

Автор на основі аналізу нещодавно знайдених ієрогліфічних текстів майя з "Храму XXI" в Паленке реконструює деякі раніше невідомі епізоди політичної історії міста середини VIII століття, підтримує висновок про правління в ньому між 736 та 751 рр. царя на ім'я Упакаль К'ініч Ханаахб Пакаль, та висловлює думку про подовження у той час політичного союзу Паленке з містом Хуште-К'ух.

Based on the analysis of recently discovered Maya hieroglyphic texts from "Temple XXI" at Palenque, author reconstructs some unknown episodes of the political history of this city in the mid-VIII century, supports the conclusion concerning the reign of the king named Upakal K'inich Janaahb Pakal between 736 and 751 AD and supposes the extension of political alliance between Palenque and Huxte K'uh polity during that period.

Корпус ієрогліфічних написів майя з городища Паленке (Чіапас, Мексика) належить до найбільших серед епіграфічних пам'яток майя Класичної доби (часу з III до X ст. н.е., коли міська цивілізація майя в низинних регіонах півночі Гватемали, Чіапасі та на півдні півострову Юкатан набула найвищого розвитку). Однак, історичні події в ньому відображено доволі нерівномірно: якщо правління К'ініч Х'анаахб Пакаля (615 – 683 рр.) та Кан Бахлама II (684–702 рр.) висвітлено у великій кількості написів і досить докладно, то в історії міста з 736 до 764 рр. існував певний "пробіл".

Цей "пробіл" певною мірою заповнює знахідка, зроблена у серпні 2002 року археологічною експедицією на чолі з Арнольдо Гонсалесом Крусом в одній із споруд Паленке, що її археологи позначили умовною

назвою "Храм ХХІ". Там було знайдено велику різьблену кам'яну плиту, що прикрашала споруджену в "храмі" платформу, а також декілька інших уламків, на яких містяться написи [7, р. 70–75; 17].

Зокрема, текст на бічній поверхні віка, що укривало платформу, містить дату (в умовному запису) 9.13.17.9.0, 4 Ах'ав з Йашк'ін, яка відповідає 14 червня 709 року (за юліанським стилем):

tsi-ka-K'INICH-HAAB BOLO'N-PIHK HUXLAJU'N-WINIK-HAAB HUKLAJU'N-HAAB BOLO'N-WINIK mi-K'IN CHAN-AJAW yi-K'IN-NAL-la u-TI'-HU'N-na sa-mi-ya HUL-li-ya [текст не зберігся] TNe701 [21] -UH(?) u-ch'o-ko-K'ABA' WINIK-LAJU'N HUX-YAX-K'IN X₁ [текст не зберігся] HUX-] AK'IIN(?) ma-ta K'INICH K'AN-na-JOY-CHITAM K'UH-BAAB-AJAW u-na-hi yo-ki-bi K'ANK'-K'UH u-tsi' i-

© Полюхович Ю., 2010